

ФІНАНСИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ В АРХІТЕКТУРІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

¹Державний податковий університет

Анотація: Дослідження сфокусоване на аналізі взаємозв'язку між фінансовою безпекою держави та фінансами національної безпеки та оборони. Розглянуто динаміку та структуру видатків державного бюджету України на оборону й ОПК у 2018–2025 рр. Виявлено тенденції фінансової мобілізації ресурсів та структурні зміни у фінансуванні галузі в умовах повномасштабної війни.

Ключові слова: фінанси національної безпеки та оборони; фінансова безпека; ОПК; бюджетні видатки.

Abstract: The study focuses on analysing the relationship between the state's financial security and the finances of national security and defence. The dynamics and structure of Ukraine's state budget expenditures on defence and the defence industry in 2018–2025 are examined. Trends in financial resource mobilisation and structural changes in the sector's financing under conditions of full-scale war are identified.

Keywords: finances of national security and defence; financial security; defence industry; budget expenditures.

Гібридна агресія проти України з 2014 р. та повномасштабне вторгнення з 2022 р. виразно підкреслили критичну значущість виробничого масштабування та технологічного розвитку вітчизняного оборонно-промислового комплексу (ОПК), та аргументували актуальність наукових досліджень відповідних питань. Проблема активізації, мобілізації та ефективного використання джерел і моделей фінансування оборонної промисловості виступає наразі одним із найбільш нагальних дослідницьких завдань, враховуючи, зокрема, тривалість активних бойових дій та перехід війни в затяжну фазу, що передбачає протистояння не лише бойових сил та засобів, а й фінансово-економічних потенціалів усіх сторін конфлікту.

Фінансова безпека держави посідає центральне місце в системі національної безпеки як провідний компонент економічної безпеки, характеризуючись інтегральністю та інтерконективністю, що обумовлює важливість балансування між публічними та приватними інтересами. За аналогією ресурсної функції економічної безпеки, фінансова відіграє провідну роль у забезпеченні національної безпеки та її окремих елементів, оскільки визначає здатність до належної фінансової підтримки, слугуючи фундаментом реалізації фінансових відносин, що є критичним для забезпечення всіх інших видів національної безпеки. Фінансова безпека держави є найбільш загальною категорією, як структурна ланка, що сполучає національну економіку з безпекою фінансової системи та, через неї – з безпекою державних фінансів. Фінанси ж національної безпеки та оборони, як форма економічних відносин, існує у функціональній площині та є складовою ресурсного забезпечення національної безпеки (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок та відмінності між фінансовою безпекою держави та фінансами національної безпеки та оборони

Спільні та відмінні риси	Фінансова безпека держави	Фінанси національної безпеки та оборони
Зміст	Рівень захищеності національних фінансових інтересів	Економічні відносини з приводу формування, розподілу та перерозподілу коштів у сфері національної безпеки та оборони

Об'єкти	Фінансова система, фінансовий ринок і грошовий оборот	Фінансові ресурси національної безпеки та оборони
Суб'єкти	Учасники суспільних відносин у фінансовій сфері	Органи національної безпеки та оборони

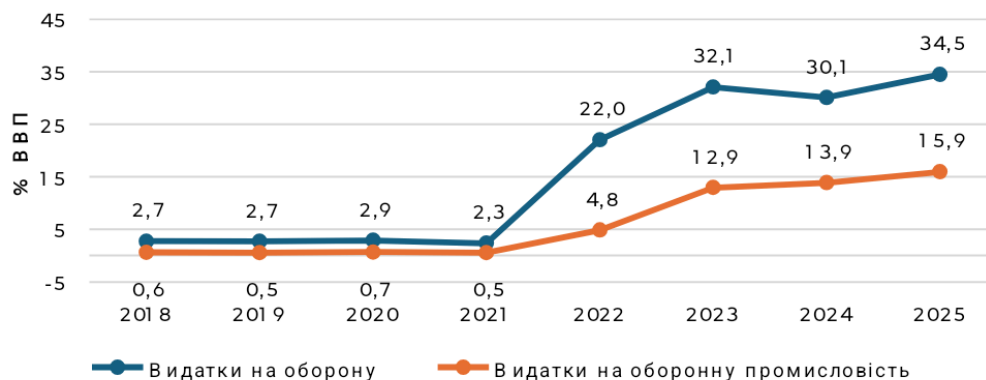
Джерело: власна розробка автора.

За своїм об'єктним складом наведені категорії суттєво різняться: якщо реалізація фінансової безпеки держави відбувається в межах національної фінансової системи, ринку та грошового обороту, то фінанси національної безпеки та оборони стосуються фінансових ресурсів у відповідній сфері. Варто зазначити, що, виходячи з обмежень на фінансування оборони виключно за рахунок державного бюджету [4, с. 82], що діють в Україні та більшості країн світу, фінанси цієї сфери справедливо вважати частиною об'єкту безпеки державних фінансів, а відтак – елементом ширшої системи безпеки фінансової системи загалом. Водночас, належне фінансове забезпечення національної безпеки можна з упевненістю назвати одним із національних фінансових інтересів, особливо в умовах військової агресії. Отже, фінанси національної безпеки та оборони інтегровані в об'єкт фінансової безпеки держави, що відображає їх системну взаємозалежність.

У практичному вимірі стан державних фінансів у сфері безпеки та оборони визначається потенціалом публічних ресурсів і спроможністю держави забезпечувати відповідні видатки [5, с. 265], що підкреслює не суперечливість, а структурну єдність цих категорій.

В інституційному плані ієрархічні зв'язки між фінансовою безпекою держави та суміжними категоріями набувають ще більш виразного характеру. Суб'єктами фінансів національної безпеки та оборони є розпорядники та реципієнти відповідних фондів у межах оборонної вертикалі, які переважно належать до державного сектору і, відповідно, входять до кола суб'єктів безпеки державних фінансів. З огляду на структурні зв'язки всередині фінансової системи, до суб'єктів її безпеки належать органи державної влади, установи, підприємства та інші учасники фінансових відносин. Відтак, участь цих суб'єктів у фінансових процесах зумовлює їх належність до системи забезпечення фінансової безпеки держави в цілому.

Зазначене обґрунтовує, що оборонна промисловість постає не лише як сектор реальної економіки, а як функціональний елемент архітектури фінансової безпеки держави, через який реалізуються бюджетні, кредитні та інвестиційні потоки, що трансформуються у виробничий результат. Відтак, аналіз її фінансування потребує не лише інституційного, а й кількісного виміру взаємозв'язку між бюджетними ресурсами та виробничими показниками. Доцільно проаналізувати динаміку та відносні обсяги видатків державного бюджету на відповідні цілі (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка видатків державного бюджету України на оборону та оборонну промисловість у 2018 – 2025 рр., % ВВП

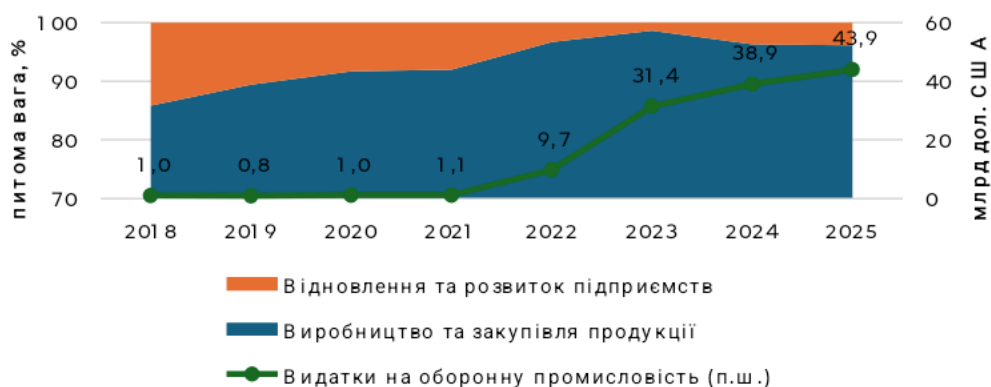
Джерело: побудовано за даними [2–3].

Представлена на рис. 1 динаміка свідчить про різку структурну зміну видатків

державного бюджету після 2022 р., що характеризується мультиплікативним зростанням абсолютних обсягів фінансування оборони: загалом, у 2025 р. в порівнянні з 2021 р. воєнні видатки зросли в 15 разів, а фінансування ОПК – майже в 32 рази. При цьому якщо напередодні вторгнення видатки на оборонну промисловість у загальному бюджеті оборони займали близько 20 %, то протягом активних бойових дій це співвідношення зросло більш, ніж удвічі (до 46 %). Це вказує на трансформацію бюджетної моделі внаслідок мобілізації ресурсів. Водночас, має місце й залежність фінансування від оперативних потреб фронту та зовнішніх надходжень. Повномасштабне вторгнення змусило органи державної влади до фундаментального переосмислення пріоритетів бюджетної політики – зміцнення фінансування збройних сил стало критичним чинником національного виживання [1, с. 480]. Відтак, оборонні видатки набули статусу домінуючого фіскального пріоритету.

Аналіз структури витратків на оборонну промисловість демонструє також вимушений перехід від фінансування розвитку до прямих виробничих витрат (рис. 2).

Рис. 2. Структура та динаміка витратків державного бюджету України на оборонну промисловість у 2018 – 2025 рр.

Джерело: побудовано за даними [3].

Рис. 2 демонструє суттєве зростання частки витратків на виробництво та закупівлю продукції оборонної промисловості: хоча вже напередодні повномасштабного вторгнення на цю статтю припадало не менше 85 % витрат, у 2022 р., з об'єктивних причин, закупівля озброєння стало абсолютним пріоритетом, замістивши до 95 % витратків на весь ОПК. Разом із тим, за рахунок одночасного зростання абсолютного обсягу таких витрат бюджету, витрати на відновлення та розвиток підприємств галузі фактично зросли в 2025 р. у порівнянні з 2021 р. майже в 16 разів (без урахування інфляційної динаміки). Така структурна перебудова підтверджує системний характер фінансової мобілізації та відображає зміщення державних пріоритетів. Водночас це потенційно посилює фіскальні дисбаланси та створює додаткове навантаження на інші напрями публічних витратків [1, с. 482; 4, с. 86]. Виявлені зміни бюджетної архітектури формують ресурсну основу функціонування оборонної промисловості.

Отже, умови затяжної війни обумовлюють критичну роль фінансування національної безпеки та оборони як елементу фінансової безпеки держави. Стрімке зростання бюджетних витратків свідчить про масштабну фінансову мобілізацію, однак актуалізує потребу підвищення ефективності трансформації фінансових ресурсів у виробничі результати ОПК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kosova T., Cherednichenko S., Kerpatenko Y., Trenkin Y., Yakubov Y. Budget and Tax Regulation of the Development of the Military-Industrial Complex of Ukraine in the Context of Ensuring National Security. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. Vol. 6 (65). P. 479–496. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.65.2025.4935>
2. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <https://stat.gov.ua/>

3. Державний веб-портал бюджету для громадян : веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

4. Жежерун Ю.В., Запорожець С.В., Походенко О.М., Пінчук А.М., Місценко Р.В., Паращенко Т.В. Особливості державного фінансування озброєння та військової техніки Збройних сил України в умовах воєнного стану. *Випробування та сертифікація*. 2023. Вип. 1 (1). С. 80–92. DOI: <https://doi.org/10.37701/ts.01.2023.11>

5. Шубін В.Д. Фінансування сектору національної безпеки та оборони в Україні: виклики в період воєнного стану. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. Вип. 15. С. 264–270. DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.33>

Шелудько Сергій Андрійович, кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри публічних фінансів, Державний податковий університет, Ірпінь, e-mail: s.szeludko@gmail.com

Sheludko Sergii A. – Ph.D. (Economics), Associate Professor, Sc.D. of the Department of Public Finance, State Tax University, Irpin, e-mail: s.szeludko@gmail.com

